

ילדים ונוער בסיכון - רקע

נייר עמדה

מכון דו-עת

2013

חובר על-ידי: ירון יבלברג

תוכן העניינים

1. ילדים ונוער בסיכון בישראל.....2
2. נתונים כלליים.....3
3. נתונים כלכליים על ילדים ונוער בסיכון (דו"ח שמיד 2006).....4
4. התכנית הלאומית לילדים ונוער בסיכון.....4-5
5. הוצאת ילדים בסיכון מהבית.....5
6. מקורות.....6
7. נספחים.....7

1. ילדים ונוער בסיכון בישראל

בישראל חיים (נכון לשנת 2012) מעל לשני מיליון ילדים, מתוכם כ-344,000 נמצאים במצבי סיכון ומצוקה (וייסלבאי, 2012). מצבי הסיכון נובעים מבעיות כלכליות, מחלה או מוות של אחד מההורים שעלולים לגרום באופן מיידי לעוני, בעיות בלימודים, שונות חברתית וקשיים בתפקוד. המאפיינים העיקריים של ילדים בסיכון בישראל הם משפחות גדולות או חד הוריות¹.

רשויות הרווחה מגדירות ילדים בסיכון כילדים במצבים אשר עלולים לפגוע ביכולתם להסתגל לבית ספר, לחברה ולמשפחה. הגדרה נוספת, מפורטת יותר ניתן למצוא בדו"ח שמיד (2006), שמתבסס על עשרים סעיפים מתוך האמנה הבינלאומית לזכויות הילד, ועל הגדרות מקובלות בספרות המקצועית ובקרב קובעי המדיניות בארץ: "ילדים ובני נוער במצוקה חיים במצבים המסכנים אותם במשפחתם ובסביבתם, וכתוצאה ממצבים אלה נפגעה יכולתם לממש את זכויותיהם על פי האמנה לזכויות הילד בתחומים האלה":

- קיום פיזי, בריאות והתפתחות.
- השתייכות למשפחה.
- למידה ורכישת מיומנויות.
- רווחה ובריאות רגשית.
- השתייכות והשתתפות חברתית.
- הגנה מפני אחרים ומפני התנהגויות מסכנות שלהם עצמם.

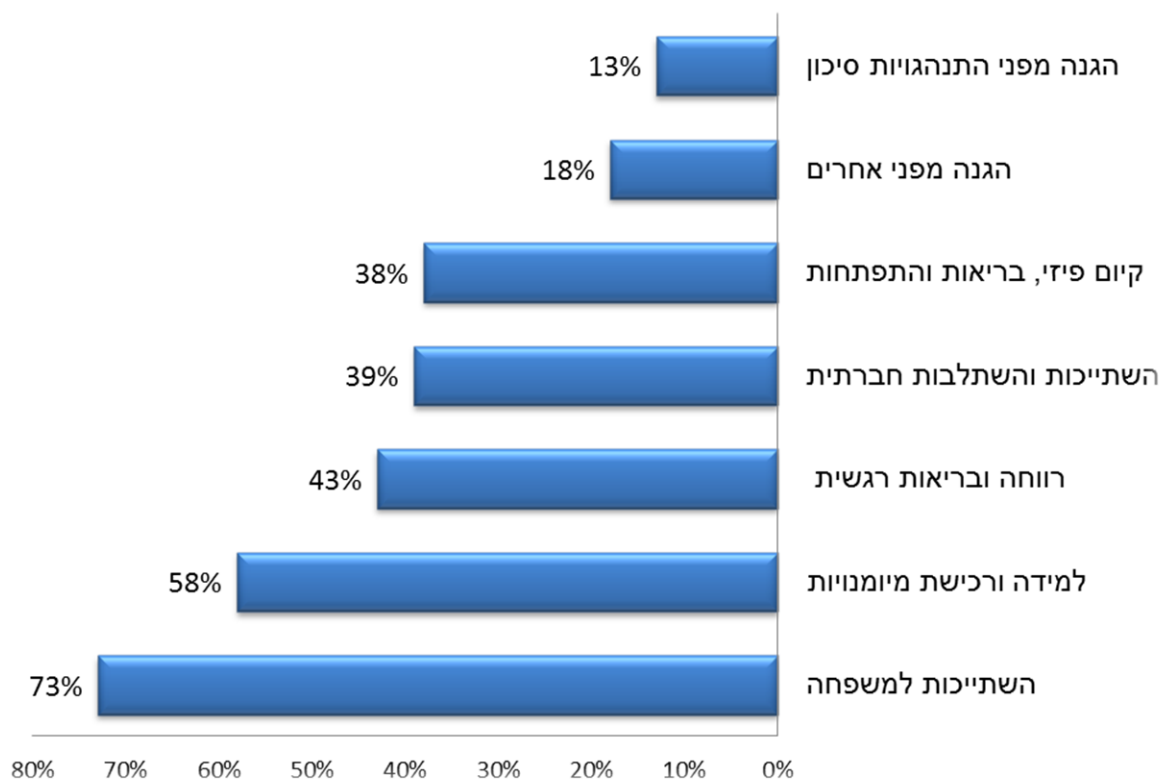
¹מתוך גיליון הד החינוך, נכתב על יד הני זובידה, שנת 2010
<http://www.itu.org.il/Index.asp?ArticleID=16267&CategoryID=1683&Page=1>

2. נתונים כלליים

כ-344,000 ילדים ובני נוער בסיכון ישיר או משפחתי מוכרים לשירותי הרווחה. מיפוי ילדים ובני נוער בסיכון שנערך במסגרת התכנית הלאומית לילדים ובני נוער בסיכון מצא כי כ-85% מן הילדים שאותרו כילדים ובני נוער בסיכון במסגרת התכנית אותרו על ידי מערכת החינוך. פחות ממחצית מן הילדים בסיכון שאותרו מטופלים על ידי השירותים המופקדים על הטיפול בילדים ובני נוער בסיכון. שיעור הילדים המטופלים עולה עם הגיל – 33% מן הילדים בגיל הרך, 43% מן הילדים בגילאי בית הספר היסודי ו-69% מבני הנוער. מכך ניתן ללמוד על חשיבותה של מערכת החינוך באיתור ילדים בסיכון בגילאים הצעירים ביותר. כ-34% מן הילדים ובני הנוער שאותרו סובלים ממגבלות ולקויות שונות.

טבלה 1: מאפייני בעיות של ילדים ובני נוער בסיכון, התכנית הלאומית לילדים ובני נוער בסיכון,

2009²

² מקור: וייסלבאי, 2012

3. נתונים כלכליים על ילדים ונוער בסיכון (דו"ח שמיד 2006):

- ההוצאה הממשלתית הכוללת ע"פ תכנון לשנת 2004 הייתה 3.6 מיליארד ₪ - 1.5% מתקציב המדינה לאותה שנה.
- ההוצאה הממוצעת לילד בסיכון הייתה 10,942 ₪.
- 56% מההוצאה מופנים לבני 14-17, 30% מופנים לבני 6-12 ו-14% מופנים לבני 0-5.
- ההוצאה הממוצעת לנוער בקבוצת בני 14-17 היא 23,493 ₪. הוצאה זו גבוהה כמעט פי ארבעה מההוצאה לילד בקבוצת בני 6-12 – 6,434 ₪ או בקבוצת בני 0-5 – 6,751 ₪.
- 31% מהתקציבים מופנים לשירותים חוץ ביתיים, 53% לשירותים בקהילה ו-16% לשירותים שאפשר לספק הן במסגרות חוץ ביתיות והן במסגרות בקהילה (קצבאות, סנגוריה ציבורית וכו').
- השירותים החוץ ביתיים ניתנים ל כ-10% מהילדים בסיכון. עלותם לשנה גבוהה: 33,809 ₪, לעומת 8,352 ₪ לילדים בסיכון שאינם במסגרת חוץ ביתית.

4. התכנית הלאומית לילדים ונוער בסיכון

התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון נועדה לחולל שינוי מקיף בהתמודדות של החברה הישראלית עם ילדים ונוער בסיכון ומשפחותיהם. שישה משרדי ממשלה חברו יחד על מנת ליישם את החלטת הממשלה ליישום המלצות הוועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ונוער בסיכון ובמצוקה (ועדת שמיד).

משרד הרווחה והשירותים החברתיים מוביל ומתכלל את התוכנית. משרד החינוך שותף להפעלת התוכנית במחוזות ומשרדי הבריאות, קליטת העלייה, בטחון הפנים והתמ"ת לוקחים כל אחד חלק פעיל בתוכנית וביישומה. בנוסף שותפים בתוכנית מרכז השלטון

המקומי וג'וינט ישראל, המשתתף ביישום המרכיב לגיל הרך – "התחלה טובה". התכנית פועלת בשלושה ערוצים עיקריים :

- צמצום היקף הסיכון בקרב ילדים ובני נוער.
- תקציב רב שנתי, בין משרדי, המבטא שינוי בסדרי העדיפויות.
- סמכות ואחריות לרשות המקומית.

5. הוצאת ילדים בסיכון מן הבית

לפי סעיף 1 בהוראת מנכ"ל משרד הרווחה מפרק 8 בתקנון העבודה הסוציאלית נקבע כי: "כאשר המצב של המשפחה מסכן או עשוי לסכן את שלומו הגופני והנפשי של הילד ולפגוע בהתפתחותו התקינה, יש לשקול הוצאת הילד למסגרת טיפולית מחוץ לבית". הוראה זו מאפשרת הרחקתם בכפייה של ילדים ממשפחתם (אליה, 2006). החלטות בדבר הוצאת ילד מהבית (מכונות לעיתים גם "מהדורה מודרנית של משפט המלך שלמה") נוגעות בליבו של קונפליקט רגיש במיוחד ביחס לזכותם הבסיסית של הורים לגדל את ילדיהם, לעומת זכותו של הילד לגדול בסביבה שאינה מסכנת את התפתחותו (Besharov 1986; בתוך דודזון-ערד, 2010).

מקורות

אליה, י. (2006). ילדים רחוקים: קשר השתיקה סביב הרחקת ילדים ממשפחותיהם. רמת גן: י.מ אופקים.

דודזון-ערד, ב. (2010). איכות החיים של ילדים בסיכון שהוחלט להשאירם בבית בהשוואה לילדים שהוחלט להוציאם מהבית. חברה ורווחה, ל, 3-4, עמ' 397-421.

וייסלבאי, אתי. (2012). תפקידה של מערכת החינוך בזיהוי ואיתור ילדים בסיכון. מרכז המידע והמחקר, כנסת.

שמיד, הלל (2006). דו"ח הועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ונוער בסיכון ומצוקה.

נספחים

נספח 1 : ילדים בני 0-17 במסגרות חוץ-ביתיות במדינות בעולם, בשיעור ל-1,000³ (לא כולל פנימיית חינוכיות)

שיעור ילדים ובני-נוער במוסדות השמה ל-1000	מדינה
10.9	קנדה (2001)
11.1	קנדה / אלברטה (2004)
6.4	קנדה / אונטריו (2005)
10.4	דנמרק (2004)
10.2	צרפת (2003)
7.4	גרמניה (2004)
6.8	נורבגיה (2004)
6.6	ארה"ב (2005)
5.5	אילינוי, ארה"ב (2005)
4.8	צפון קרוליינה, ארה"ב (2005)
5.8	ווינגטון, ארה"ב (2004)
6.3	שבדיה (2004)
5.5	אנגליה (2005)
5.6	צפון אירלנד (2005)
6.6	סקוטלנד (2005)
7.1	וילס (2005)
5.1	ספרד (2004)
5.0	אירלנד (2003)
4.9	ניו זילנד (2005)
4.9	אוסטרליה (2005)
5.8	ניו סאות' וילס, אוסטרליה (2005)
5.8	קווינסלנד, אוסטרליה
3.8	איטליה (2003)
3.3	ישראל (2009)
3.4	ישראל (2005)
4.0	ישראל (2000)
1.7	יפן (2005)

³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שיעורי ילדים במסגרות השמה חוץ-ביתיות: סקירה משווה, כתבה מריה רבינוביץ, 15 בדצמבר, 2010